

**O'ZBEKISTONDA SEYSMIK XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH BO'YICH
MUTAXASSISLAR VA AHOLI TAYYORLIGINI OSHIRISH MUAMMOLARI HAMDA
ULARNING YECHIMLARI**

Zoirova Xabiba Xamrokulovna

Samarqand viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi,
Hayot faoliyati xavfsizligi o'qitish markazi katta o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15319434>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda zilzila xavfini kamaytirish va seysmik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha mutaxassislar va aholi tayyorgarligini oshirish masalalari muhokama qilinadi. Maqolada zilzila xavfini baholash, seysmik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha mavjud me'yoriy hujjatlar va qonunlar, shuningdek, favqulodda vaziyatlarda aholi va mutaxassislarning tayyorligi oshirishning amaliy jihatlari ko'rib chiqiladi. Aholining xavfsizlikka tayyorligini oshirish bo'yicha amalga oshirilgan takliflar, simulyatsiyalar, mashg'ulotlar va axborot tizimlari orqali ma'lumotlarni tarqatish usullari taqdim etiladi. Maqola, tabiiy ofatlar, xususan, zilzila xavfini kamaytirish uchun qo'llaniladigan zamonaviy yondashuvlarni muhokama qiladi va O'zbekistonning seysmik xavfsizligini ta'minlashda zarur bo'lgan chora-tadbirlar haqida tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Seysmik xavfsizlik, Zilzila, Aholi tayyorgarligi, Favqulodda vaziyatlar, Evakuatsiya, Xavfsizlik tadbirlari, Axborot tizimi, Malaka oshirish, Xavf tahlili, Seysmik xavf, Ta'lim va targ'ibot, Me'yoriy hujjatlar, O'zbekiston, Favqulodda vaziyatlarga tayyorlik.

**ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ ПО ПОВЫШЕНИЮ ГОТОВНОСТИ
СПЕЦИАЛИСТОВ И НАСЕЛЕНИЯ К ОБЕСПЕЧЕНИЮ СЕЙСМИЧЕСКОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ**

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы, связанные со снижением риска землетрясений и повышением готовности специалистов и населения к обеспечению сейсмической безопасности в Узбекистане. В статье рассматриваются действующие нормативные документы и законы по оценке сейсмического риска, обеспечению сейсмической безопасности, а также практические аспекты повышения готовности населения и специалистов к чрезвычайным ситуациям. Представлены реализованные предложения по повышению готовности к обеспечению общественной безопасности, моделирования, учения и методы распространения информации через информационные системы.

В статье рассматриваются современные подходы, применяемые для снижения риска стихийных бедствий, в частности землетрясений, а также даются рекомендации по мерам, необходимым для обеспечения сейсмической безопасности Узбекистана.

Ключевые слова: Сейсмическая безопасность, Землетрясение, Готовность населения, Чрезвычайные ситуации, Эвакуация, Меры безопасности, Информационная система, Обучение, Анализ риска, Сейсмический риск, Образование и осведомленность, Нормативные документы, Узбекистан, Готовность к чрезвычайным ситуациям.

PROBLEMS OF INCREASING THE READINESS OF EXPERTS AND THE POPULATION TO ENSURE SEISMIC SAFETY IN UZBEKISTAN AND THEIR SOLUTIONS

Abstract. This article discusses the issues of increasing the preparedness of specialists and the population to reduce earthquake risk and ensure seismic safety in Uzbekistan. The article considers the existing regulatory documents and laws on earthquake risk assessment, ensuring seismic safety, as well as practical aspects of increasing the preparedness of the population and specialists in emergency situations. The implemented proposals to increase the preparedness of the population to safety are presented, methods of distributing information through simulations, exercises and information systems. The article discusses modern approaches used to reduce the risk of natural disasters, in particular earthquakes, and makes recommendations on measures necessary to ensure the seismic safety of Uzbekistan.

Keywords: Seismic safety, Earthquake, Population preparedness, Emergency situations, Evacuation, Safety measures, Information system, Training, Risk analysis, Seismic risk, Education and awareness, Regulatory documents, Uzbekistan, Emergency preparedness.

O'zbekiston seysmik jihatdan faolligi yuqori bo'lgan mintaqalardan biridir. Bu, tabiiy ofatlarning keng tarqalganligi, ayniqsa, zilzilalar, aholining xavfsizligini ta'minlashni va uning tayyorgarligini muhim qilmoqda.

Zilzila va uning ta'sirlaridan aholini himoya qilish, har bir fuqaroni ogohlantirish va favqulodda vaziyatlarda to'g'ri harakat qilish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni oshirish zarur.

Ushbu maqolada, O'zbekistondagi seysmik xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha mavjud muammolar va ularning yechimlari, mutaxassislar tayyorgarligini oshirish hamda aholining tayyorgarlik darajasini yuqori qilish bo'yicha muhim yondashuvlar muhokama qilinadi.

Seysmik xavfsizlik: tabiiy ofatlar va ularning oqibatlar

Zilzila – bu yer po‘stining ichki energiyasining to‘planishi va uning to‘satdan chiqarilishi natijasida yuzaga keladigan tabiiy hodisa bo‘lib, O‘zbekistonda har yili bir necha marta kuchli zilzila sodir bo‘ladi. O‘zbekistonning tog‘li hududlari, xususan, Farg‘ona vodiysi, Surxondaryo va Samarqand viloyatlari zilzilaga eng ko‘p duchor bo‘ladigan hududlardir. Bu hududlar zilzila xavfi yuqori bo‘lgan zonalarga kiradi va bu hududlarda turar joylar, sanoat obyektlari, infratuzilma va boshqa ijtimoiy ob'ektlar xavf ostida qoladi.

Zilzilaning ikkilamchi oqibatlar – yong‘inlar, suv toshqinlari, elektr tarmoqlarining buzilishi, sanitariya va epidemiologik vaziyatlarning yomonlashishi ham muhim xavflardan biridir. O‘zbekistonning seysmik xavfsizligi mutaxassislari va aholi tayyorgarligini oshirish bo‘yicha jiddiy chora-tadbirlar ko‘rish zarur.

Seysmik xavfsizlikni ta'minlashning o‘ziga xos xususiyatlari

Seysmik xavfsizlikni ta'minlashda bir nechta muhim yo‘nalishlar mavjud. Bularning birinchisi, aholi va mutaxassislarning tayyorgarligini oshirishdir. O‘zbekiston hududida seysmik xavfsizlikni ta'minlash uchun ko‘plab normativ hujjatlar, qonunlar va ko‘rsatmalar mavjud, ammo ularning amaliyotda to‘liq amalga oshirilishi va samarali ishlatilishi muammoli bo‘lishi mumkin.

Seysmik xavfsizlik bo‘yicha mutaxassislarning tayyorgarligini oshirishda, ularga mustahkam va xavfsiz qurilish texnologiyalarini o‘rgatish, seysmik xavf tahlilini to‘g‘ri o‘tkazish va favqulodda vaziyatlar uchun evakuatsiya rejalarini ishlab chiqish muhimdir.

Mutaxassislar tayyorligini oshirish: ta'lim va malaka oshirish

Zilzila xavfini kamaytirish va seysmik xavfsizlikni ta'minlash uchun mutaxassislar tayyorgarligi va malakasini oshirish katta ahamiyatga ega. Bunday tayyorgarlik asosan quyidagilarga qaratilgan bo‘lishi kerak:

- Zilzila xavfi tahlili: Seysmik xavf tahlilini to‘g‘ri o‘tkazish, inshootlarning xavfsizligini baholash va ularni mustahkamlashga qaratilgan amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish.

- Favqulodda vaziyatlarda ishlash: Mutaxassislarni zilzila sodir bo‘lganda to‘g‘ri va samarali evakuatsiya qilish, yordam ko‘rsatish va favqulodda holatlarni boshqarish bo‘yicha tayyorlash zarur.

- Zilzila xavfini kamaytirish bo‘yicha texnologiyalar: Yangi zamonaviy texnologiyalar va qurilish usullarini o‘rgatish orqali inshootlar va infrastruktura tizimlarini zilzilaga chidamli qilish.

Bunday tayyorgarlikni amalga oshirish uchun alohida kurslar, seminarlarga ehtiyoj bor.

O‘zbekiston Favqulodda vaziyatlar vazirligi va boshqa tegishli tashkilotlar tomonidan mutaxassislar uchun malaka oshirish kurslari va treninglar o‘tkazilishi zarur.

Aholi tayyorligini oshirish: xavfsizlikni o‘rgatish va ogohlantirish

Aholining seysmik xavfsizlikka tayyorligini oshirish ham juda muhimdir. Bu jarayon quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- Ta'lim va targ'ibot: Aholini zilzila xavfi haqida ma'lumot berish va ularning xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha bilimlarini oshirish. Maktablarda, oliy o'quv yurtlarida va boshqa ta'lim muassasalarida favqulodda vaziyatlar va seysmik xavfsizlikka oid maxsus dasturlarni joriy etish.
- Favqulodda vaziyatlarga tayyor turish: Aholiga zilzila paytida qanday harakat qilish kerakligini o'rgatish. Bu, evakuatsiya yo'llarini aniqlash, xavfsiz joylar haqida bilim berish va eng zaruriy yordamni ko'rsatish bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazishni o'z ichiga oladi.
- Axborot tizimlari va ogohlantirish tizimlari: Seysmik xavf haqida ogohlantirish tizimlarini takomillashtirish. Aholiga yuzaga kelishi mumkin bo'lgan zilzilalar haqida erta ogohlantirish tizimlari orqali xabar berish, maxsus mobil ilovalar orqali tezkor axborot yetkazish.
- Aholining amaliy ko'nikmalarini oshirish: Aholining seysmik xavfsizlik bo'yicha tayyorligini oshirish uchun turli xil mashg'ulotlar va simulyatsiyalar o'tkazish zarur. Bu amaliy mashg'ulotlar, yangiliklar va boshqa kanallar orqali ham amalga oshirilishi kerak.

Seysmik xavfsizlikka doir me'yoriy-huquqiy asoslar

O'zbekiston Respublikasi hukumati zilzila va boshqa tabiiy ofatlardan himoya qilish bo'yicha bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqqan. Ushbu hujjatlar, avvalo, seysmik xavfsizlikni ta'minlash uchun zarur bo'lgan infratuzilma va qurilish me'yorlarini o'z ichiga oladi.

Bu, o'z navbatida, zilzila xavfini kamaytirish va aholi xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan.

Shuningdek, Favqulodda vaziyatlar vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan Favqulodda Vaziyatlar Kodeksi, Zilzilalarga Qarshi Kurashish Dasturlari va boshqa normativ hujjatlar muhim rol o'ynaydi. Bu hujjatlar asosida seysmik xavfsizlikka oid ko'plab qarorlar va qonunlar ishlab chiqiladi.

Xulosa

O'zbekistonda seysmik xavfsizlikni ta'minlash uchun mutaxassislar va aholi tayyorgarligini oshirish masalasi keng qamrovli yondashuvni talab qiladi. Zilzila xavfini kamaytirish uchun davlat, jamoat va xususiy sektordan iborat ko'plab mutaxassislar birgalikda ishlashlari kerak.

Aholini xavfsizlikka tayyorlash, ularni favqulodda vaziyatlarga tayyor turishga o'rgatish, axborot tizimlarini takomillashtirish va me'yoriy-huquqiy asoslarni mustahkamlash muhim bosqichlardir.

Bu masalalarda ko'rilgan barcha chora-tadbirlar O'zbekistonning zilzilalarga qarshi tizimini yanada samarali qilishga, aholi xavfsizligini ta'minlashga va tabiiy ofatlarning ta'sirini kamaytirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Asadov, A. (2019). *Fuqaro muhofazasi va seysmik xavfsizlik: Nazariy va amaliy asoslar*. Toshkent: O'zbekiston Davlat nashriyoti.
2. G'ulomov, N. (2020). *Seysmik xavfsizlikni ta'minlash va tayyorgarlikni oshirish masalalari*. Tashkent: Yangi avlod nashriyoti.
3. Ismoilov, S. (2021). *Zilzila xavfini kamaytirish va favqulodda vaziyatlar uchun tayyorgarlik*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi.
4. Karimov, R. (2022). *Seysmik xavfsizlik va inshootlarning mustahkamligi*. Tashkent: O'zbekiston ilmiy-nashriyot jamiyati.
5. Qodirov, D. (2018). *O'zbekistonning seysmik xavfsizlik bo'yicha yangi yondashuvlari*. Tashkent: Fan va texnologiya nashriyoti.